

Privlastňovacie zámená

Slovenské Národné Noviny; 15/2016; 16/04/2016; s.: 7; Alexandra CHOMOVÁ ; Zaradenie: KULTÚRA

JAZYK A DOROZUMIEVANIE

Privlastňovacie zámená vyjadrujú komunikačnú rolu osoby, na ktorú sa vzťahujú, a zároveň vyjadrujú vlastníctvo. Zámeno svoj odkazuje na gramatický či logický subjekt, je univerzálnym prostriedkom, lebo naň odkazuje bez ohľadu na číslo, rod či osobu. Oproti osobným zámenám sa považuje za nepríznakové, významovo prázdne.

Privlastňovacie zámená odkazujú na osobnú príslušnosť. Podávateľ nimi dáva najavo, že niečo považuje za svoje/prijímateľovo. Ich základným postavením je pozícia pred menom, na ktoré sa viažu. Ak stoja za ním, chápe sa to ako prejav citového dôrazu (obrazy jeho sú živé). Môžu sa aj substantivizovať. Vtedy preberajú význam slov, ktoré nahrádzajú (Jerguš prichádza opáčiť svojich.; Nech je po vašom). Tieto zámená vyjadrujú formálne privlastňovanie, ak privlastňovaná entita patrí širšiemu celku, ktorého je hovoriaci súčasťou. Tu sa používa osobné zámeno (nie zvrtné), lebo nositeľ deja sa nekryje s vlastníkom, najčastejšie náš (blahoželáme našim športovcom). Zámená môžu vyjadriť aj stanovisko, zorný uhol hovoriaceho, napr. žena môjho veku, tu máš svoju kávu. Zreteľ dodáva vyjadreniam príznakový ráz, na ktorý sa viaže schopnosť týchto zámen niesť druhotný význam (kladný/záporný postoj, cit). Ako príznakové sa vníma aj použitie osobného zámena namiesto zvrtného pri vyjadrení dôrazu alebo signalizácii negatívneho významu – Dostaneš od učiteľa farebný papier. Potom vytvoríš plagát o "tvojej" krajine.; nechajte si vaše uctenie. No takého vyjadrenie privlastňovania sa pri podmete vety uplatňuje výnimočne a býva častejšie v historických textoch. Gramatické pravidlo o rozdieloch pri používaní osobných zámen a zámena svoj často prekrýva pragmatický zreteľ. Súvisí to s tým, že osobným zámenom sa privlastňuje dôraznejšie než zvrtným. Na zníženie citu pre správne používanie zámena svoj vplývajú najmä reklama, texty z oblasti masovej komunikácie a cudzie jazyky. Pribudli prejavy oslovujúce adresáta, formulované v druhej osobe, čím je adresát často akoby vťahovaný do dialógu (chráňte vašu rodinu). V slovanských jazykoch sa hovorí o konkurencii zámena svoj a osobných zámen. O dôvodoch príklonu k prostým zámenám hovorí aj česká lingvistka S. Čmejrková. Ak chce hovoriaci vyjadriť špecifický význam, siahne po zámene, ktoré nie je významovo prázdne ako zámeno svoj a môže vyjadriť emóciu, kontakt, apel ap. Napr. váš je adresné, zdvorilostné, výzvané a vyvoláva dojem, že jedinec sa chápe individuálne (podporte vášho favorita, darujte 2 % z vašich daní, spestrite váš outfit), môj vyjadruje integritu (vítam vás na mojej stránke, ďakujem mojej kolegyni). Také vyjadrenie je však gramaticky nesprávne. Na mieste osobného zámena tu má byť zámeno svoj. Aj v minulosti sa tieto omyly hodnotili ako prenikanie "cudzieho živlu" (napr. S. Czambel). Oproti jazykom s kategóriou určenosti však slovenčina využíva pri vyjadrení vzťahu príslušnosti aj iné jazykové prostriedky – nem. Er hängt seinen Mantel auf./Zavesil si plášť.; fr. Il a passé son examen./Urobil skúšku.

Alexandra CHOMOVÁ Katedra slovenského jazyka a komunikácie FF **UMB**